

Kasım 2025

Velayet İlişkisinin Kötüye Kullanılması*

***Avukat Ceren GÜLTEKİN AKGÜN, LL.M**

Boşanma sürecinde ve sonrasında en hassas konulardan biri, çocuğun üstün yararı ilkesine rağmen velayet ilişkisinin zaman zaman bir **“güç aracı”** hâline getirilmesidir. Velayet, veli için bir hak olmaktan ziyade çocuğun fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması anlamında bir sorumluluktur. Bu nedenle bu sorumluluğun gereği gibi yerine getirilmediği, tabir-i caizse **“silah”** gibi kullanıldığı durumlarda hem çocuğun gelişimi olumsuz etkilenir hem de velayeti kullanmayan ebeveynin temel hakları ihlal edilmiş olur. Türk hukukunda, **“velayet ilişkisinin kötüye kullanılması”** velayetin değiştirilmesi sebepleri arasında sayılmıştır.

Türk Medeni Kanunu'na göre velayet, çocuğun bakımı, eğitimi, korunması ve temsil edilmesi gibi hayati konuları kapsayan bir ebeveyn sorumluluğudur. Hukuken çerçevesi nettir, ancak uygulamada velayetin kötüye kullanımı çoğu zaman şöyle karşımıza çıkar:

- **Çocuğun diğer ebeveyni görmesini engelleme**
- **Çocuğu manipüle etme / diğer taraf aleyhine doldurma**
- **Kişisel ilişki saatlerinde keyfi değişiklik yapma**
- **Çocuğun eğitim, sağlık, sosyal hayatı konusunda bilgi vermeme**
- **Çocuğu bir koz olarak kullanma**

Bu davranışların her biri, hem çocuğun üstün yararını zedeler hem de velayeti elinde bulunduran ebeveyn için ciddi risk oluşturur. Zira bu tip sorumsuzluklar, kamu düzeninden sayılan bir mesele olan velayet konusuna devletin müdahalesini gerektirir. Devlet bu müdahaleyi yaparken velayeti elinde bulunduran ebeveynin çıkarını değil, velayeti ebeveynlerden birine verilen çocuğun çıkarlarını gözetmek, buna uygun tedbirleri almak zorundadır.

Uygulamada mahkemeler şu kriterlere bakar:

- 1. Davranış çocuğun ruhsal/fiziksel bütünlüğüne zarar veriyor mu?**
Çocuğun diğer ebeveyni reddetmeye başlaması, sürekli kaygı yaşaması, davranış bozuklukları geliştirmesi kötüye kullanımın en belirgin sinyalleridir.
- 2. Niyet çocuğun üstün yararına mı, karşı tarafın ebeveynlik hakkının sabote edilmesine mi yönelmektedir?**
Velayeti elinde bulunduran tarafın bu davranışları yapmasında çocuğun korunmasına, gelişimine, sağlığına yönelik bir niyetin olup olmadığı araştırılır. Velayetin, velayeti elinde bulunduran ebeveyn tarafından bir güç silahı olarak kullanılması Türk Medeni Kanunu tarafından korunacak bir davranış değildir.
- 3. Süreklilik var mı?**
Bir kerelik gecikme ile sistematik engelleme aynı kefiye konulmaz. Hâkim, davranışın **“alışkanlık”** haline gelip gelmediğini araştırır.

4. Ebeveyn iletişime açık mı?

İyi niyetli bir ebeveyn, mahkeme kararına uyar, bilgi paylaşır, iletişim kanallarını açık tutar. Kötüye kullanım olan dosyalarda genellikle “iletişimi kapatma”, “yanıt vermeme”, “hukuki süreçle tehdit etme” gibi davranışlar görülür.

5. Çocuk uzman görüşleri

Pedagog, psikolog veya sosyal hizmet uzmanı raporları kötüye kullanımın tespitinde mahkemelerin mutlaka kullandığı bir araçtır. Çocuk üzerinde manipülasyon tespit edilirse velayetin değiştirilmesi dahi mümkündür.

Konuya uygun, incelenen prensipleri açıklayan bir karar olması nedeniyle İzmir BAM 2. Hukuk Dairesi’nin 2019/1696 E., 2019/ 1847 K. sayılı, 16.12.2019 tarihli kararından bir kısmı alıntılanmak uygun olacaktır:

*“...Ana ve babadan her biri, diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisini zedelemekten, çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlüdür. **Anne ya da babanın çocukların diğer ebeveynle kişisel ilişki hakkını sürekli olarak engellemesi halinde Türk Medeni Kanunu’nun 324. maddesinde yer alan yükümlülüğe aykırı davrandığı kabul edilmelidir.***

Kişisel ilişki sebebiyle çocuğun huzuru tehlikeye girer veya ana ve baba bu haklarını birinci fıkrada öngörülen yükümlülüklerine aykırı olarak kullanırlar veya çocuk ile ciddi olarak ilgilenmezler ya da diğer önemli sebepler varsa, kişisel ilişki kurma hakkı reddedilebilir veya kendilerinden alınabilir. (TMK m.324)

*Davacı baba, yargılama süresince, çocuk ile kişisel ilişkinin sürekli icra yolu ile kurulmak zorunda kaldığını iddia etmiş ve bu konuda çocuk teslimine dair bazı haciz tutanaklarını dosyaya sunmuş, mahkemece bu yönde herhangi bir araştırma yapılmamıştır. O halde, mahkemece yapılacak iş, davacı babanın çocuk teslimi talebi ile ilgili icra müdürlüğü dosyası getirtilerek, **annenin, babanın çocuklarla kişisel ilişki hakkını sürekli olarak engelleyip engellemediği ve davalıdan kaynaklanan nedenlerle kişisel ilişkinin icra yolu ile kurulup kurulmadığı hususunun araştırılması**, çocuğun bedeni ve fikri gelişimi açısından **velayetin değiştirilmesi şartlarının bulunup, bulunmadığı konusunda davacı babanın ve müşterek çocuğun yaşadıkları ortam ve sosyal çevre de görülmek suretiyle önceki uzmanlardan farklı üç uzmandan oluşan bilirkişi kurulundan uzman görüşü alınarak, tüm delillerin birlikte değerlendirilip sonucu uyarınca karar vermekten ibarettir.** Mahkemece, tarafların davanın esasıyla ilgili olarak gösterdikleri delillerin hiçbirisi toplanmadan veya gösterilen deliller hiç değerlendirilmeden karar verilmiş olması halinde, bölge adliye mahkemesi, esası incelemeden kararın kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye gönderilmesine duruşma yapmadan kesin olarak karar verir.(6100 sayılı HMK m 353/1-a-6) Gösterilen sebeplerle, ilk derece mahkemesince deliller toplanmamış ve değerlendirilmemiş hale geldiğinden, davacının ve kayyımın istinaf talebinin kabulü ile ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesi gerekmiştir...”*

Benzer şekilde Yargıtay 2. Hukuk Dairesi’nin 2015/12545 E., 2015/13321 K. sayılı, 23.06.2015 tarihli kararında da:

*“Davalı annenin 11.03.2015 tarih 2014/166 esas 2015/90 karar sayılı ... 1. İcra Mahkemesi kararıyla çocuk teslimi emrine muhalefetten mahkûm olduğu, **velayeti kendisinde olan müşterek çocuk ...'nın babayla kişisel ilişki kurmasına engel olduğu ve Türk Medeni Kanunu’nun 349. maddesi gereğince velayetin değiştirilmesi koşullarının gerçekleştiği** anlaşılmaktadır. O halde davanın kabulü yerine yazılı gerekçeyle reddi doğru bulunmamıştır.”*

şeklinde karar verilmiş olup; velayet ilişkisinin kötüye kullanılması sonucunda çocuğun velayeti bir ebeveyninden diğerine geçirilmiştir.

Sonuç olarak şu bir hakikattir ki, velayet dosyalarının çoğunda sorun aslında hukuki değil, duygusaldır. Bir başka deyişle taraflar, ortada durumdan olumsuz şekilde etkilenen çocuk(lar)ın varlığını unuttur, kendi yangınına söndürmek için savaş verir. Çoğu zaman da bu savaşın çocuk(lar)ı ne derinlikte etkilediğinin farkına varmazlar. Halbuki korunması ve öncelik verilmesi gereken, tarafların çıkarı değil, çocuk(lar)ın, evrensel olarak kabul görmüş bulunan, **psikolojik istismardan korunma hakkıdır**.

Velayet bir ebeveynin kontrol veya güç alanı değildir; çocuğun yaşamına düzen ve istikrar getirmek için verilen bir görevdir. Bu görevin kötüye kullanımı hem çocuğun ruhsal gelişimini hem de aile bağlarını zedeler. Hukuk, bu tür durumları görmezden gelmez.

Anayasa Mahkemesi'nin 27/5/2025 tarihli ve 2020/38164 sayılı bireysel bir başvuru üzerine verdiği karardan alıntılanmış şu kısım devletin konuya dair sahip olması gereken bakış açısını çok net anlatması bakımından değerlidir:

*"...Devletin pozitif tedbirler alma yükümlülüğü konusunda Anayasa'nın 20. ve 41. maddeleri, ebeveynin çocuğuyla bütünleşmesinin sağlanması amacıyla tedbirler alınmasını isteme hakkını ve **kamusal makamların bu tür tedbirleri alma yükümlülüğünü içermektedir**. 41. maddede her çocuğun üstün yararına aykırı olmadıkça anne, babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmektedir (Murat Atılğan [2. B.], B. No: 2013/9047, 7/5/2015, § 26; Bahadır Üney ve diğerleri, § 51). Ebeveyn ile çocukların birlikte yaşama istekleri aile hayatının vazgeçilmez bir unsuru olup boşanma veya ayrılık davaları kapsamında aile ilişkisine müdahalede bulunulmuş olması, aile hayatını ortadan kaldırmaz. Ebeveyn ve çocuk arasındaki aile hayatı anne, babanın boşanma sürecinde ve boşanma kararı verildikten sonra da devam eder (bkz. Murat Altılğan, § 25; Bahadır Üney ve diğerleri, § 54).*

***...Ebeveyn ve çocuk arasındaki aile hayatının tesisinde dikkate alınması gereken temel unsur çocuğun üstün yararıdır.** Kamusal makamlar aile ilişkilerinin sürdürülebilirliği ve olayın tarafları arasında iş birliğinin tesisi noktasında kendilerinden beklenen en üstün gayreti göstermek zorunda olmakla birlikte bu alanda zorlayıcı tedbirlere başvurma yükümlülüğü tüm tarafların menfaati, özellikle de çocuğun üstün yararı karşısında sınırlı olmak durumundadır. **Kamu makamlarının çocuğun üstün yararını daima dikkate alarak ve ebeveyn ile çocuğun menfaatleri arasındaki adil dengeyi gözeterek karar vermeleri gerekmektedir.** Bununla birlikte kişisel ve ailevi durumların aileden aileye farklılık arz ettiği dikkate alındığında ilgili bütün bireylerin hakları arasında adil bir dengenin kurulması her somut olayın kendine özgü koşullarının incelenmesini gerektirmektedir (Ayşegül Pervane [2. B.], B. No: 2017/37155, 30/9/2020, § 37).*

Velayete ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin davalarda kamusal makamlarca alınacak tedbirlerin ya da verilecek kararların etkinliği ve yeterliliği, ilgili tedbirlerin ya da kararların mümkün olan en kısa sürede verilmesiyle yakından ilgilidir (M.M.E. ve T.E., § 125; Bahadır Üney ve diğerleri, § 52). Bununla birlikte yargı mercilerinin çocukla ebeveyn arasındaki ilişkileri düzenleyen kararlarının gerekçeleri; psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı gibi konusunda uzman bilirkişiler tarafından hazırlanmış yeterli açıklıktaki bilimsel görüş ve raporlar ile hâlen bulunduğu yerdeki yaşantısına ilişkin gerekli araştırma ve incelemeyle elde edilen somut, nesnel verilere dayandırılmalıdır. Bu konudaki diğer önemli bir husus ise çocuğun beyanlarının alınmasıdır. Çocuğun dinlenebileceği uygun bir yaşa ve olgunluğa eriştiğinin anlaşılması hâlinde kişisel ilişki tesisi ve velayetle ilgili beyanları mahkeme tarafından mutlaka dikkate alınmalıdır (Bahadır Üney ve diğerleri, § 58)..."